

Hög tid för kompetenssparande

SACO presenterar nya undersökningar om behovet av kompetenskonton - egna lösningar eller andras.

Gunnar Wetterberg

Förslaget

Sedan lång tid har SACO drivit förslaget om ett kompetenssparande enligt samma modell som det privata pensionssparandet. Individen ska kunna spara på ett eget konto, gärna med bistånd av arbetsgivaren. Avsättningarna ska vara avdragsgilla, men beloppet beskattas när pengarna tas ut. Kostnaden för staten skulle bli liten – realräntan på skattekrediten, om ens det (till slut kan det bli mer pengar som beskattas än vad som drogs av) och olikheter i skattesatsen vid avdrag och beskattning – men individen skulle få större möjligheter att fördjupa, bredda eller ändra sin utbildning mitt i livet.

Långbänken

Vid SACO:s extrakongress 1999 stod kompetenssparandet i centrum för en utfrågning av riksdagspartierna. Så småningom anslöt sig alla till tanken, och i slutet av året beslöt regeringen tillsätta en utredning om hur systemet skulle utformas. Utredningen lade fram sitt huvudbetänkande (SOU 2000:119) i december 2000.

Sedan dess har det nu gått drygt ett år. Oklarheten är stor om huruvida och när regeringen tänker gå från allmänna löften till konkreta beslut. Samtidigt kommer den ena rapporten efter den andra som dels pekar på behovet av ombyte och nystart mitt i arbetslivet, dels bekräftar det stora intresset bland löntagarna.

Ohälsan

Jan Rydhs utredning om ohälsa i arbetslivet (SOU 2002:5) har fått fler rubriker än läsare. I en av de intressanta bilagorna till utredningen har man undersökt långtidssjukskrivnas återkomst till arbetslivet. Ett av undersökningens mest entydiga resultat – som också återges i huvudbetänkandet – är arbetsbytets betydelse. Samtidigt konstaterar man, att detta är förhållandevis ovanligt:

”Tre förhållanden framstår som särskilt viktiga för återgång. Att byta yrke och/eller arbetsplats är ett relativt ovanligt men kraftfullt medel. Mer än 2/3 som bytt tillmäter detta stor eller helt avgörande betydelse för återgången. Förändringar av detta slag väger tungt för både män och kvinnor.”

Över- och underutbildning

I samarbete med VINNOVA och SACO har Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) undersökt hur människors utbildning svarar mot de krav som ställs på dem i arbetslivet (rapport

A2001:006). Resultaten tyder på att omkring 35 procent av de sysselsatta är underutbildade för sina jobb. Majoriteten, eller 56 procent, av de sysselsatta har adekvat utbildning, medan knappt 9 procent skulle vara överutbildade.

Undersökningen visar också att kunskapskraven har skärpts under 1990-talet. Det har skett en kraftig nedgång för arbeten som kräver mindre än två års utbildning efter grundskolan, från närmare 40 procent 1990 till knappt en tredjedel 1999. I gengäld har andelen jobb som kräver lång gymnasieutbildning eller högskola ökat sina andelar.

Normalt varar ett yrkesliv i 35-40 år. Vad som var en tillräcklig utbildning för arbetsuppgifterna när man började kan ha blivit mer och mer otillräckligt under årens gång. Till en del kan detta vägas upp av yrkeserfarenhet och utbildning på arbetsplatsen, men ibland – i synnerhet i samband med teknikskiften – är detta inte tillräckligt.

Undersökningens resultat bekräftar behovet av mekanismer som gör det möjligt för människor att vidareutbilda sig, vare sig det är för att hålla jämna steg med det egna yrket eller för att byta till ett annat. Antagligen är detta ett behov som finns på alla utbildnings- och kvalifikationsnivåer, även om det är de lägst utbildades situation som fått störst uppmärksamhet.

Medborgarnas insikt...

SACO har vid två tillfällen ställt frågor om människors inställning till kompetenssparande.

För drygt två år sedan lät SACO fråga 1106 svenskar om de skulle ha nytta av mer utbildning eller om de tror att de klarar sig med den de har. 50 procent av de svarande trodde sig behöva mer, och bland arbetare och tjänstemän var andelen ännu något högre. I åldersgruppen 30-49 år var det 60 procent och bland 50-64-åringarna 31 procent.

Nu har 1007 personer fått frågan om de vill ha ett utbildningskonto, där de kan göra avdragsgilla insättningar för att själva bestämma när och hur de vill vidareutbilda sig. Drygt 43 procent svarar ja på frågan. Det är något fler kvinnor än män som är positiva, och fler SACO- och TCO-medlemmar än LO-an slutna, men skillnaderna är inte stora. Mellan en tredjedel och hälften i alla de tillfrågade grupperna vill ha ett sådant utbildningskonto.

För första gången har de tillfrågade också fått ange hur mycket de skulle vara beredda att sätta in varje månad, om kontot skulle bli verklighet. Av de som sagt sig vara intresserade av kontot är det 48 procent av männen och 35 procent av kvinnorna som säger sig vara beredda att spara 300 kronor eller mer varje månad. Bland de tillfrågade SACO-medlemmarna är det mer än hälften som vore beredda att sätta in så mycket, men även bland LO-medlemmarna är det mer än 30 procent som anger att de skulle vara beredda att spara 300 kronor i månaden eller mer.

Även om vägen är lång från ett enkätsvar till ett verkligt kompetenssparande, så antyder undersökningen att ett system med individuella utbildningskonton skulle kunna vinna mycket stor anslutning på sikt. Det individuella pensionssparandet omfattar bortåt hälften av löntagarna, med avdrag i storleksordningen 10 000 kr/år i genomsnitt. Ett motsvarande kompetenssparande borde ha förutsättningar att locka hundratusentals sparare redan inom ett par år, i synnerhet som regeringens eget förslag går ut på att pengar som inte tas ut ska kunna omvandlas just till pensionssparande.

När fler människor vant sig vid att se medelålders studier och arbetsbyten som normala inslag i arbetslivet kan systemet få än större omfattning, i synnerhet om det får stöd av insättningar från arbetsgivarna.

... statsmakternas senfärdighet

Mot medborgarnas insikt om behovet står statsmakternas senfärdighet när det gäller beslut om mekanismerna.

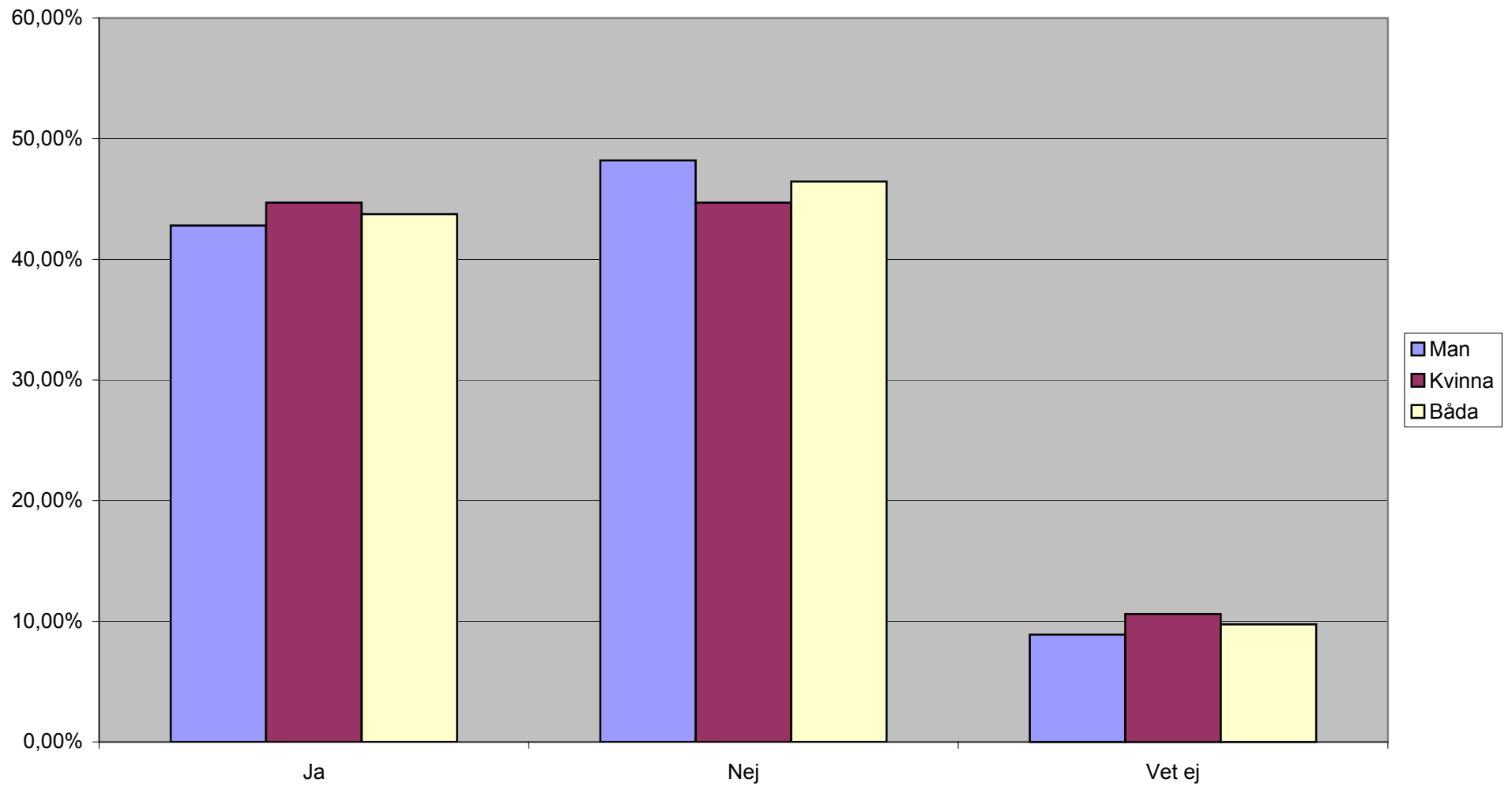
Senfärdigheten är så mycket svårare att förstå eftersom kontot även skulle erbjuda staten stora fördelar. Innebörden av systemet är att människor använder sina privata besparingar för ett ändamål som är av stort samhällsekonomiskt värde. Kompetenssparandet ökar arbetslivets rörlighet och omställningsförmåga, vilket minskar belastningen på de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna och gör det lättare att hantera följderna av ett eventuellt EMU-medlemskap.

Det breda gensvaret på frågan om intresset och sparbeloppen visar också att farhågorna för en fördelningspolitisk snedfördelning är kraftigt överdrivna. Tvärtom skulle ett sparande som ökar arbetskraftens rörlighet och produktivitet skapa resurser som kommer även lågavlönade icke-sparare till del, fortfarande med ett minimum av insatser av statliga medel.

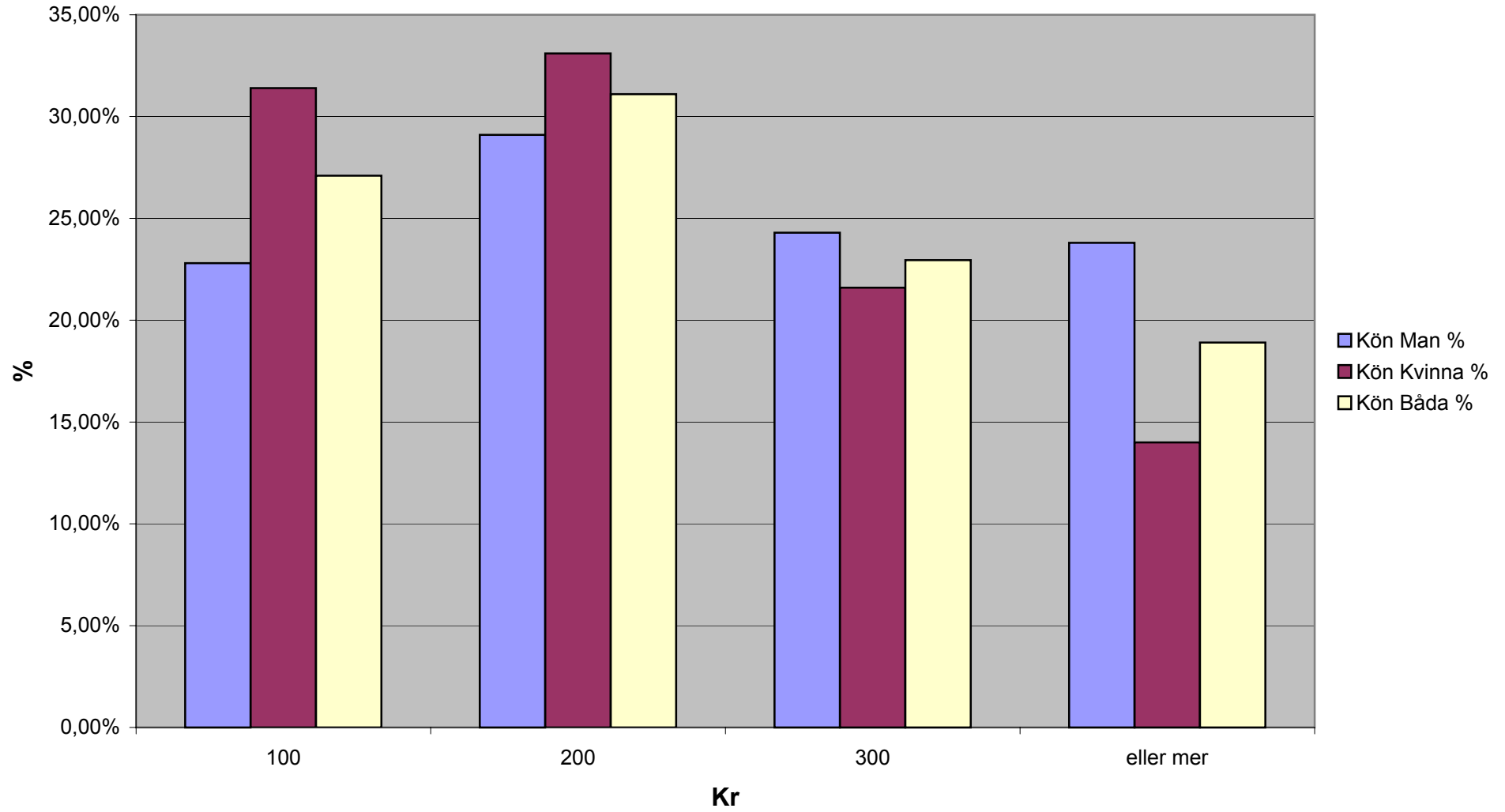
SACO-medlemmarna får eget system?

SACO utreder för närvarande möjligheten att i egen regi starta ett utbildningskontosystem. Diskussioner förs med olika intressenter om möjliga konstruktioner för ett sådant kompetenssparande. SACO räknar med att under våren kunna presentera något eller några alternativ.

Vill du ha ett utbildningskonto, där du själv avdragsgillt (skatteavdrag) kan spara pengartill utbildning och ensam besluta över när och hur du vill vidareutbilda dig?

Hur mycket är du i så fall beredd att avsätta per månad?

Sveriges Akademikers Centralorganisation, SACO, är den samlande organisationen för akademiker. Våra 26 självständiga förbund företräder yrkes- och examensgrupper och har sammanlagt en halv miljon medlemmar. SACOs uppgift är att påverka samhällspolitiken så att den stimulerar kunskapstillväxt och en positiv välfärdsutveckling. SACO är en partipolitiskt obunden organisation och vi engagerar oss i frågor som är centrala för att vi ska nå vår vision om ett kunskapssamhälle för alla med hög kunskapsnivå, högt välstånd och stor individuell valfrihet under ansvar. Läs mer om SACO och vad vi tycker i olika frågor på vår webbplats www.saco.se!

Sveriges Akademikers Centralorganisation
Box 2206, 103 15 Stockholm • Besöksadress: Lilla Nygatan 14
Tel: 08-613 48 00 • Fax: 08-24 77 01 • E-post: kansli@saco.se • www.saco.se